

Algunes ressonàncies barroques en la poesia contemporània (I)

LLIBRES / POESIA / 16 FEBRER, 2021

Ja fa anys —i qui diu anys, diu ben bé un segle— que la poesia catalana ha establert un diàleg amb una part de la tradició que havia estat menyspreada per autors i estudiosos durant molt de temps. No cal insistir en una nova reivindicació de improcedència del concepte de «Decadència» per referir-se a la modernitat, ni aquest és el lloc per perseverar en aquesta investigació. Deia que ja fa temps que la poesia contemporània manté una relació activa amb la poesia moderna, especialment la renaixentista i la barroca. Un dels exemples paradigmàtics d'això és Bartomeu Rosselló-Pòrcel, que a més de fer una tesi sobre Gracián i diversos estudis sobre la poesia barroca, ell mateix va incorporar motius i esquemes eminentment moderns en la seva obra. Alguns d'aquests aspectes els va posar de manifest Joaquim Molas ja l'any 1976¹ tot i que, com anirem veient, Rosselló-Pòrcel no va ser el primer d'observar una tradició que s'enfilava fins al rector de Vallfogona.

Tenim, doncs, el cas de Rosselló-Pòrcel, que estableix un diàleg directe amb Francesc Vicenç Garcia en els sonets «Espatlla» i «A una dama que es pentinava rere una reixa en temps de Vicenç Garcia», per exemple, on recupera una dicció clarament barroca però també una expressió més profunda d'una visió del món relativament compartida. Això darrer no només és evident sinó rellevant. Si un poeta contemporani recupera una poètica extemporània només superficialment està duent a terme alguna mena d'operació: o bé és un joc amb una limitació molt justa —una imitació— o bé està dient alguna cosa sobre la tradició i la llengua. Si és el segon cas, encara pot fer diverses operacions més concretes. Un poeta pot incorporar elements simbòlics o expressius que remetin a un moment de la història literària sense compartir els condicionants que en el seu moment van generar aquell estil. Aquest és, per exemple —i bastant agafat amb pinces—, el cas de Foix i una tradició medieval que no permet el seu trasllat a l'actualitat més enllà de la cosa superficial —un altre cop, ja em perdonaran els lectors de Foix per tirar pel dret així— i del fet precisament de, diguem, reivindicar tal tradició. Hi ha una intenció ulterior i aquest joc és només una eina. En canvi, per bé que la modernitat ja és ben bé una altra època, sí que és la que ens precedeix i en els seus inicis trobem alguns dels fonaments d'una epistemologia que segons com encara cueja. Per això quan Rosselló-Pòrcel es disfressa de barroc, no està fent un joc historicista —o no només— sinó que va a l'arrel dels fonaments conceptuals que s'estaven desfent just a principis del segle xx. Però justament aquesta modernitat que va acabant al llarg del segle passat i transformant-se en postmodernitat torna d'alguna manera a l'origen: la inestabilitat d'uns valors cognitius i morals que van perdent els seus fonaments.

Però l'autor d'*Imitació del foc* no és ni de bon tros l'únic que juga amb els motius i els conceptes barrocs. Un altre autor que hi juga, encara que a la seva manera molt particular és Vinyoli. La recuperació dels motius místics de Vinyoli, que el relacionen directament amb el Verdaguer de *Flors del Calvari* i de *Roser de tot l'anyi*, evidentment, amb Llull, també el fan passar per la modernitat. Si hi ha un moment fort en la tradició poètica occidental per a la mística, aquest és el barroc. Això venia provocat, entre altres coses, pel tomb platònic que impregnà tota la filosofia del segle, amb l'oposició ànima-cos i veritat-engany amarant no només la filosofia (Descartes) sinó la poètica (Gracián) i la poesia mística (Sant Joan de la Creu). Doncs bé, Vinyoli, dèiem, viu aquesta inestabilitat i aquesta oposició entre un món interior ric i un món exterior relativament hostil. D'aquí que recuperi, per una via més o menys directa, els aspectes de la poesia mística de Sant Joan de la Creu al *Llibre d'amic*.²

Un altre cas de poeta contemporani que estableix una relació amb aquesta tradició és Enric Casasses. L'operació de Casasses és una mica més complexa que la de Vinyoli, relativament semblant al que fa Rosselló-Pòrcel, però amb més elements en joc. El mallorquí parla amb una tradició que al seu temps està acabant però que, a la vegada, el fet mateix de jugar-hi l'entronca amb la poètica contemporània seva —la postsimbolista—, en canvi en l'autor de *El nus la flor* hi actuen altres elements o, més precisament, altres perspectives. Casasses ha manifestat manta vegades que un dels seus mestres més importants va ser Àngel Carmona. Carmona és autor de l'estudi *Dues Catalunyaes. Jocfloralescos i xarons*.³ En aquest volum s'hi explica, a grans trets, que la poesia catalana de l'anomenada Renaixença es divideix fonamentalment en dos corrents, un d'origen popular, encarnat en les figures de Josep Robrenyo, primer, i Serafí Pitarra, més endavant. Aquest corrent tindria, però, el seu origen en l'anomenat vallfognisme, la tradició satírica o més aviat humorística que evoluciona a partir de la sàtira pròpiament barroca. En aquest sentit, Casasses recupera una llengua i una poesia que considera més vives pel fet que la seva llengua i la seva expressió es lliguen amb la parla i el pensament populars i que, per tant, són una tradició que en realitat no ha quedat mai estroncada. Quan reivindica autors moderns com el mateix Garcia o l'anàrquic Giordano Bruno aprofita la tradició per fer un discurs relativament antisistema: hi ha una llengua popular, crítica amb el poder i que no ha estat abandonada mai per la gent i, en canvi, hi ha una classe que primer ha abandonat la llengua i per tant una mica el país i que després es reivindica a si mateixa com a autora del renaixement cultural. L'oposició entre els dos corrents, més ideològics que literaris, i l'adhesió clara a un dels dos serveix no només com a recurs literari per enriquir l'expressió o per lligar-se a una tradició i a una identitat, sinó també per adoptar una posició combativa a favor de la cultura d'origen popular, que es pot considerar tan alta o més que la més burgesa. Però encara més: durant molt de temps s'havia conviscut —i en l'àmbit i les ments més escolars encara és així— amb el concepte de «Decadència», així que la reivindicació de Garcia per part de Casasses subverteix aquesta consideració i desplaça la decadència —ara sí, real— de la literatura catalana, de la llengua i, en definitiva, de la nació, a les classes altes, a la burgesia castellanitzada i, per tant, desnaturalitzada.

Més ençà hi ha el cas paradigmàtic de Josep Pedrals,⁴ que si bé juga amb elements de tota la tradició i de tots els gèneres, des d'un punt de vista epistèmic —és a dir, si observem quina visió del món hi ha més enllà de l'aparença de la seva prosòdia— es tracta d'un autor que juga constantment amb les categories de la modernitat, això és, posa en qüestió la relació entre el jo i el món, entre el llenguatge i les coses i entre els valors morals i els seus fonaments. El coneixement esdevé insegur i el llenguatge ho ha de mostrar —o, a la inversa i seguint el camí que proposa Wilde⁵: l'autor juga de tal manera amb el llenguatge que la realitat es fa confosa i s'adapta a les categories lingüístiques i estètiques. No oblidem tampoc que l'expressió de Pedrals té molt sovint un to humorístic i que el seu canal de transmissió més conegut és el recital i l'espectacle. Aquesta oralitat el lliga, és clar, amb Casasses, però també remet a una tradició de poesia i cançó popular expressada a través de gloses, romanços, goigs, etc., formes que també van cultivar els autors barrocs i que encara són vives.

Encara un altre autor que ha establert un diàleg amb la tradició —i que de fet sembla que lliga la seva creació justament a aquest diàleg— és Francesc J. Gómez. A *A l'enforcall*⁶ hi ha un seguit de peces curtes que tot i tractar diversos temes, el que en destaca és una dicció relativament obscura al lector no habitual de poesia i, sobretot, plena de referències més o menys directes a la tradició —tant és així que al final del volum hi ha l'apartat *Marginalia*, on s'explica tant el contingut del poema com de quin element de la tradició literària parteix.

Entremig encara podríem citar els casos de Pere Gimferrer,⁷ Pere Quart, Josep Palau i Fabre, Jaume Sisterna o el mateix Verdaguer, que només ha tret el cap. La presència constant d'elements moderns, sobretot barrocs, en la tradició poètica més contemporània i la seva vivesa en alguns autors joves sembla indicar que hi ha alguna cosa d'aquesta poètica que depassa la simple gràcia expressiva, que hi ha alguna qüestió moderna que encara cueja en aquest principi de segle XXI.

Si voleu crítica literària catalana de qualitat i independent, subscriuiu-vos aquí a *La Lectora*. Amb el vostre suport feu possible que la revista es consolidi i pugui créixer.

1. Molas, Joaquim: «Francesc Vicenç Garcia vs. Rector de Vallfogona», *Serra d'Or*, núm. 196. [↗](#)
2. Sobre la mística del *Llibre d'Amic*, llegiu l'article de Segimon Serrallonga «Del *Llibre d'Amic* als *Cants d'Abelone*», dins «Reduccions. Revista de poesia», núm. 20, 1983. I sobre la mística de Sant Joan de la Creu podeu llegir l'article «El Sant Joan de la Creu de Jacint Verdaguer, entre la imitació i la reescriptura», de Noemí Montetes-Mairal i Joan Santanach, dins *Els Marges*, núm. 119, (Tardor 2019) i l'article de Jaume Coll «*De saber-se oblidar d'un mateix*», publicat en aquesta mateixa revista. [↗](#)
3. Carmona, Àngel. *Dues Catalunyaes*, Barcelona, Edicions Ariel, 1967. Hi ha una reedició feta a càrrec de Blanca Llum Vidal l'any 2010 a Lleonard Muntaner, editor. [↗](#)
4. Sobre la poesia de Pedrals, vegeu la *ressenya de Els límits del Quim Porta*, publicada en aquesta mateixa revista. [↗](#)
5. Wilde, Oscar: *La decadència de la mentida*, traducció de Pau Cañigüeral, Barcelona, Quaderns Crema, 2014. [↗](#)
6. Sobre alguns elements barrocs en la poesia de Francesc J. Gómez, vegeu Cisneros, Gerard: «*Ecos de Narcís*» *La Lectora*, 28 d'abril de 2020, on es tracten les ressonàncies barroques en el poema «*Muta cum liquida*». [↗](#)
7. Coll, Jaume: «*D'alguns elements (barrocs) en la poesia de Pere Gimferrer*», *La Lectora*, 28 de gener de 2020. [↗](#)

ETIQUETES:

ANGEL CARMONA

BARROC

CASASSES

FRANCESC VICENÇ GARCIA

JOCFLORALESCOS I XARONS

JOSEP ROBRENYO

PEDRALS

ROSSELLÓ-PÒRCEL

SANT JOAN DE LA CREU

SERAFÍ PITARRA

VERDAGUER

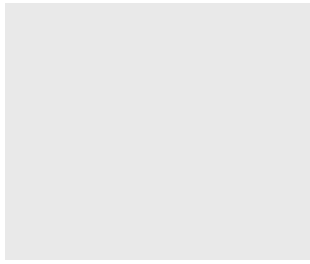
VINYOLI

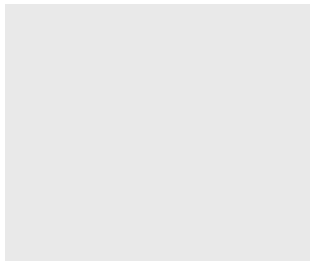
GERARD CISNEROS | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Manresa, 1989). És llicenciat en Filosofia a la Universitat de Barcelona i màster en Estudis Avançats en Llengua i Literatura Catalanes. Es dedica a la docència en educació secundària. Ha publicat el llibre de poemes *D'epitalami, res*, (Meteora, 2017; Premi Cadaqués a Rosa Leveroni), la plaquette «Bolets» (Gnurff, 2012) i les traduccions *Poeta de les Cendres*, de Pasolini (Edicions Poncianes, 2015) i la selecció de poemes «Milestones, 13», d'Allen Ginsberg (Edicions Poncianes, 2015).

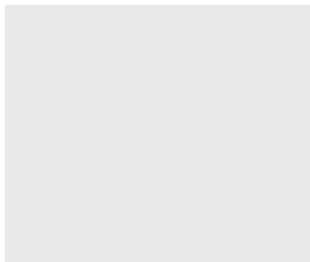
Articles relacionats

**De com sonar amb
aquest aire: en
Modest Moreno a La
Gleva**

**D'alguns elements
(barrocs) en la poesia
de Pere Gimferrer**

**Notes sobre Enric
Casasses a partir d'*El
nus la flor***

[Llibres](#)
[Cultura](#)
[Nosaltres](#)
[Contacte](#)

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Amb el suport de l'Ajuntament de
Barcelona (ICUB, 2019)

[Política de privacitat](#)
Copyleft

© LA LECTORA 2018